

PRADO

Magyar Diafilmgyártó Vállalat
Budapest

1. A madridi Prado múzeum nemcsak a világ legnagyobb festőinek alkotásait őrzi, de páratlan seregszemlét nyújt egy egyébként csak töredékeiben ismert nagy művészet, a spanyol festészet alkotásaiból. A Prado múzeumban közel 3000 festményt őriznek. – A Prado épülete.

2. VII. Ferdinánd, a napóleoni háborúk után uralomra került gyűlölt zsarnok portróját Goya festette meg. A király egyetlen érdekes cselekedete volt, hogy a 19. században ő iktatta törvénybe a Prado nyilvános múzeummá való alakítását!

3. FRA ANGELICO (1387–1455): „Angyali üdvözlés”. Kezdetben nem tudományos módszeresség, hanem a királyi gyűjtők ízlése irányította a gyűjtemény gyarapítását. Így is sok érték került ide, közöttük az olasz reneszánsz festészetnek ez a remeke.

4. ANDREA MANTEGNA (1431–1506) „Mária halála” c. festményét a király (IV. Fülöp) megbízottja azon az árverésen vette meg, ahol a polgári forradalomban kivégzett angol király, I. Károly egykori gyűjteményét tették pénzzé.

5. Árverésen került a spanyol udvar birtokába CORREGGIO (1489 k.–1534) festménye is, amely bibliai jelenetet ábrázol: Mária Magdolna pirkadatkor az üres sír mellett találkozik a feltámadt Krisztussal.

6. RAFFAELLO (1483–1520) korai alkotása „A Szent Család a báránnyal”. Az alakok átszellemült szépsége, a kompozíció tisztasága, lágy ritmusa már a művész jellegzetes stílusát mutatja.

7. Az „Ismeretlen bíboros képmása” Raffaello érett korszakából való. Az előbbi kép részletgazdagságával, színességével szemben itt minden egyszerű, csupán a jellemábrázolásra összpontosult.

8. A fiatalon elhunyt velencei mester, Giorgione (1478 k.–1510) ritka alkotásai közül a Pradóban ez a befejezetlenül is szép, költői hatású mű van. A Madonnát ábrázolja Szt. Rókus és Szt. Antal társaságában.

9. A Prado páratlanul gazdag gyűjteményében TIZIANO-nak (1477–1576) 36 képe van, köztük a világhíres „Danaé” (1552–54).

10. Tiziano „Salome, Keresztelő Szt. János fejével” című festményét IV. Fülöp király vásárolta, akinek fő tanácsadója művészeti kérdésekben a festő, Velazquez volt. Főként neki köszönhető az olasz gyűjtemény gazdagsága.

11. Tiziano „Vénusz és Adonisz” című festménye a szabadteri fényhatások megfigyelésének egyik legkorábbi példája. A zöld lombok reflexei főként a nőalak testén és arcán vehetők jól ki.

12. Ez az önarckép a német ALBRECHT DÜRER (1471–1528) egyik legjelentősebb műve (1498). A reneszánsz kori mester az ismeretlenségből előtérbe lép, s nyíltan vallja művészi öntudatát.

13. Dürer „Ádám és Éva”-ja (1507 körül) a német reneszánsz festészet legszebb aktábrázolása. E nagyvonalú, monumentális felfogású kép-párt Krisztina svéd királynő ajándékozta IV. Fülöp spanyol királynak.

14. Eredetileg V. Károly császár házikápolnáját díszítette HANS MEMLING (1432–1494) „A három királyok imádása” című oltárképe. A térdelő királyok valószínűleg a burgundiai uralkodóház két tagját ábrázolják.

15. Németalföldön, az előkelőségek mellett, viszonylag korán lett a művészet tárgya az egyszerű polgár is. REYMERSWAELE (1493–1567) „A pénzváltó és felesége” című képe azonban cseppet sem hízeleg modelljeinek: a kezek tartása, a mohó tekintet elárulja kapzsiságukat.

16. Egyedülálló a Prado HIERONYMUS BOSCH (1450–1516) anyaga. Németalföld e látnoki festője egy változó kor határán hatalmas világnézeti válsággal küzdő és a szörnyű háborúktól szenvedő emberek pokoli félelmeit festette meg döbbenetes képzelőerővel. Egyik fő műve az a három szárnyú oltár, amelynek középső képe, „A szé-násszekér” a földi élet lefolyását szimbolizálja.

17. Bosch félelmetes és zabolátlan képzeletvilága legin-kább az oltárnak azon a szárnyán jut kifejezésre, amely a földi út végét, a poklot jeleníti meg. A főbűnököt, az ér-tük járó büntetést megszemélyesítő szörnyalakok nyüzsög-nek benne ragyogó festői összefogottságban. A mellette látható kép (az oltár bal szárnya) az ember teremtését, a bűnbeesést, és a Paradicsomból való kiűzetését jeleníti meg.

18. A Németalföld másik nagy látnoka id. PIETER BRUE-GHEL (1525 k.–1569). „A halál diadala” c. nagyszabású képével a spanyol hódítók kegyetlenkedéseinek, a pusztító háborúnak állított megrázó emléket.

19. ANTONIO MORO (1519–1576) Utrechtben született, de Brüsszelben, Londonban, Lisszabonban és Madridban egyaránt otthon volt, mint ünnepest udvari arcképfestő. Feleségének képmásán került minden külsőséges dísz.

20. A következő században az ugyancsak flamand RU-BENS (1577–1640) volt a fejedelmek legünnepeltebb fes-tője. Sok műve készült a spanyol udvar megbízásából is. „Medici Mária francia királynő portréja” a Prado egyik gyöngyszeme.

21. A „Diana vadászata” Rubens nagyszabású komponálási készségéről, lendületes festői temperamentumáról s az élet olyan habzsoló élvezéséről tanúskodik, amely egyedülálló minden idők művészetében.

22. Rubens mozgalmas és szenvedélyes festészetének leghívebb folytatója JACOB JORDAENS (1593–1678) volt. „Meleagrosz és Atalanta” című képe mesterének hatását mutatja, de vastosabb felfogásban.

23. Ugyancsak Rubens tanítványa volt VAN DYCK (1599–1641). Ő viszont későbbi művein tartózkodóan elegáns, kifinomult stílust alakított ki. Ilyen az a kettős képmás is, amelyen ő maga látható fekete ruhában, előkelő angol barátja, Sir Endimion Porter mellett.

24. DAVID TENIERS (1610–1690) a duhaj kocsmajelenetek festője, ritkán tér el ettől a műfajtól. A „Szent Antal megkísértésé”-n, ezen a bibliai tárgyú képen az emberek és a táj teljesen valószerűek, a csodalények viszont Bosch torzszüleményeire emlékeztetnek.

25. A régi francia festők legkiválóbbjai sem hiányoznak a Pradóból. POUSSIN (1593–1665) „Ideális táj”-a megcsillogtatja a mester fő erényét, a világos, tiszta szerkesztést.

26. CLAUDE LORRAIN (1600–1682) IV. Fülöp spanyol király megbízásából négy nagy képet festett. Ezek egyike, a „Szent Paula hajóra száll Ostiában” nemcsak szabályos képszerkezetével tűnik ki, hanem a művészre oly jellemző alkonyati fényözönnel is.

27. A Pradóban ismerhető meg a spanyol festészet igazi nagysága. Világhírű mestereik sorát a görög származású EL GRECO (1541–1614) nyitja meg. Az „Angyali üdvözet” című képének kompozíciója, puha és meleg színei még velencei iskolázottságára, Tiziano hatására utalnak.

28. A Pradóban őrzött 32 Greco festmény – köztük a „Keresztvitel” – megközelítő képet ad e különös mesterről. Legnagyobb szabású művei ugyanis működési színhelyén, Toledóban láthatók.

29. A „Szt. András és Assisi Szt. Ferenc” kékeszöld, transzcendens színeivel, égbenyúló alakjaival, a kereszt felágaskodó átlójával a grecói misztikus világ tömör megszólaltatója.

30. LUIS DE MORALES (1500 k.–1586) a jellegzetes spanyol vallásos elragadtatás kifejezője, ha nem is olyan szenvedélyesen, mint Greco. „Madonna”-képének három változatát is őrzi a Prado.

31. ALONSO SANCHES COELLO (1531 k.–1588) mereven szertartásos portréja Izabella Klára Eugénia infánsnőt, II. Fülöp leányát ábrázolja, aki mint németalföldi helytartónő sokat tett a flamand művészet támogatásáért, és főleg azért, hogy Rubens művei spanyol gyűjteménybe kerüljenek.

32. Greco realizmusa mély és igaz, de hiányzik belőle a mindennapi élet vaskossága. Annál inkább jellemzi ez utóbbi vonás a már-már naturalizmusba hajló JUSEPPE DE RIBERÁT (1591–1652). A „Szt. Bertalan vértanúságá”-t 1639 körül festette.

33. Ribera „Bűnbánó Magdolná”-ja egyszerű spanyol nő. A kép közvetlenül modell után, valószínű feltételezések szerint Ribera leányáról készült. Drámai hatást vált ki a megvilágított és sötét részek ellentéte.

34. Arkhimédeszt, a görög filozófust egy csavargóról festette Ribera híven másolt rongyokban (1630). Ebben az alakban vélte megtalálni a tudomány és a bölcsesség képviselőjét, aki lemérte és könnyűnek találta a hívságos becsvágakat.

35. FRANCESCO DA ZURBARAN (1598–1664) szintén felhasználja a fény és az árnyék erős ellentéteit a megdöbbentő, erős hatás kedvéért. – „Krisztus a kereszten és Szt. Lukács”.

36. VELAZQUEZ (1599–1660), akit az egész világ csodál minden külsőséges póz nélküli, tartózkodó és komoly kép-másaiért, ragyogó, kifinomult és differenciált festőiségéért, a nyers realizmus útján indult el pályáján. Kedveli ekkor a paraszti témákat, amelyeket egy-egy mitológiai alakkal egészít ki. – „Bakkhosz diadala”.

37. A „Breda átadása” c. kép, amelyet IV. Fülöp 1635. évi győzelme emlékére rendelt, már teljes érettséggel mutatja Velazquezt, a kompozíció és megfigyelés mesterét.

38. Velazquez ecsete nyomán különös világ elevenedik meg: a XVII. századi spanyol udvar merev etikettjével, sötét pompájával. Ez a portré IV. Fülöp második feleségét, Ausztriai Mária királynét ábrázolja.

39. „Az udvarhölgyek” című képen a kis Donna Margaritát, a király lányát nemes kisasszonyok, az udvari bolond, az udvari törpe s kedvelt kutyája veszi körül. Baloldalt látható a művész önarcképe (részlet).

40. Donna Margaritát e képen néhány évvel később látjuk viszont. A kegyetlen előírás szabta ruha, a pompás anyagok, az ezüst és szürke árnyalatok páratlan eleven-séggel ragyognak Velazquez ecsete nyomán.

41. A német ANTON RAPHAEL MENGES (1728–1778) tíz évet töltött a spanyol udvarban. A rózsaszínek és szürkék finom átmeneteivel megfestett hamvas arcképe Pármái Mária Lujzát, a leendő királynét ábrázolja gyermekkorában...

42. ...és Mária Lujza, IV. Károly felesége, ahogyan GOYA (1746–1826) megvesztegethetetlen ecsetje festi le néhány évtized múltán: pöffeszkedő, botránnyosan közön-séges, öregedő asszony, aki ostoba férje helyett uralkodik, és romlásba taszítja az országot (részlet).

43. Goya életpályája hatalmasan ível a derűs kezdetektől a tragikus végig. Korai műveiben még rokokó báj, könnyed hang cseng. „Az ernyő” (1777).

44. Korai mű az „Edényárusnő” is. Bár szembetűnő a két életforma ellentéte: a hintón robogó gazdagoké és a porban kuporgó szegényeké, a képből hiányzik minden kritikai él. A művész egyszerűen csak örül a színes utcai életnek, a nők szépségének.

45. A „Ruhátlan Maya” a XVIII. században olyan ritka atkképek egyike, amelyhez festője nem keresett mitológiai, bibliai vagy más ürügyet. Feltehetően Goya szeretőjéről, Alba hercegnőről készült és a művész érett korszakát példázza.

46. A napóleoni francia csapatok betörése és kegyetlenkedése, a spanyol nép hősi ellenállása számos Goya-metszet és kép témája. Az „1808. május 3.” a megtorlás jelenete. A francia katonák brutális fölényével az igazi szenvedély száll szembe, kiszolgáltatottságában is bátran és vadul.

47. „Saturnus megeszi gyermekét” – e borzalmas kép, már-már őrült képzelgés – Goya saját házában készült. A mondai alakkal a művész az idő kegyetlen és visszavonhatatlan múlását szimbolizálja.

48. Filmünk befejezéseként bemutatjuk Goya „Bordeaux-i tejeslány” c. képét. Az uralomra kerülő VII. Ferdinánd emigrációba kényszeríti az idős mestert. Franciaországban letelepedve azonban visszaserzi nyugalma és megbékél. A „Bordeaux-i tejeslány”-t Goya halála évében festette, 1827-ben.

49. A mester kései korszakának remeke, a budapesti Szépművészeti Múzeumban található „Korsós leány”, amely a spanyol realista festészet nagy mesterének egyik legszébb alkotása (részlet).

50. Zárókocka

